

ZAŠTITA PRIVATNOSTI U PRUŽANJU POŠTANSKIH I DRUGIH USLUGA

Nataša Tomić-Petrović, Ljubica Petrović
Univerzitet u Beogradu - Saobraćajni fakultet,
natasa@sf.bg.ac.rs, ljuba9f@sf.bg.ac.rs

Sadržaj: *Prema Ustavu Republike Srbije tajnost pisama i drugih sredstava komuniciranja je nepovrediva. Odstupanja su dozvoljena samo na određeno vreme i na osnovu odluke suda, ako su neophodna radi vođenja krivičnog postupka ili zaštite bezbednosti Republike Srbije, na način predviđen zakonom. Povredu tajnosti pisma i drugih pošiljki reguliše i sankcioniše Krivični zakonik Republike Srbije. Pitanju zaštite privatnosti danas se posvećuje više pažnje nego ranije. Sa ciljem da zaštiti privatnost lica, u vezi sa obradom podataka o ličnosti nastao je i Zakon o zaštiti podataka o ličnosti. Automatska obrada ličnih podataka, a posebno porast razmene ličnih podataka preko državnih granica stvorili su potrebu da se obezbedi delotvorna zaštita ljudskih prava i osnovnih sloboda, a naročito prava na privatnost.*

Ključne reči: *zaštita privatnosti, lični podaci, tajnost, sankcije.*

1. Uvod

Virtuelni svet pruža utočište od realnog života. Volter je zapisao da ima istina koje nisu za sve ljude, niti za sva vremena. Sajber-psiholozi upozoravaju na patološku vezanost za naučna dostignuća, kao što su Internet, video klipovi, Tv i dr. dok je pretrpavanje informacijama štetno za mozak, iako mozak raste i razvija se u zavisnosti od toga koliko se koristi.

Početak digitalizacije u svetu smatra se primena prvog računara (ENIAC – Electronic Numerical Integrator and Computer) 1946. godine, kao tadašnje čudo tehnike, u Sjedinjenim Američkim Državama (u daljem tekstu: SAD), dok je naš prvi digitalni računar CER 10 proizveden 1960. godine. I dok u Srbiji prema zvaničnim podacima 41% stanovnika svakodnevno koristi računar, u najrazvijenijim evropskim zemljama ovaj procenat iznosi 70%.

Razvojem savremenih komunikacija, uvođenjem novih informacionih sistema i stvaranjem baza podataka u svim oblastima, uz nesporno korisne efekte, stvaraju se i pretpostavke za nove oblike ugrožavanja prava na privatnost, odnosno zloupotrebu podataka o ličnosti. [1]

Zaštita podataka o ličnosti je deo osnovnog ljudskog prava na privatnost. Poznata je i činjenica da su na “Jutjubu” česti prilozi o računarskoj bezbednosti.

Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda u članu 8. utvrđuje da svako ima pravo na to da se poštuje njegov privatni i porodični život, stan i prepiska i da se javne vlasti neće mešati u vršenje ovog prava, osim ako to nije u skladu sa zakonom i neophodno u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbednosti, javne bezbednosti ili ekonomske dobrobiti zemlje, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih. [2] Propisi Evropske unije (u daljem tekstu EU) ukazuju na obavezu da se pojedinci o kojima se sakupljaju podaci obaveste o obradi njihovih ličnih podataka i da im mora biti obezbeđena mogućnost da sami odlučuju na koji način će se tako sakupljeni podaci koristiti. Takođe, navedenim propisima uređuje se i pravo pristupa podacima o ličnosti i obezbeđuje sudska zaštita i naknada zbog kršenja tih prava.

Danas smo svedoci da je dečak od 10 godina iz Finske najmlađa osoba koja je nagrađena u "Facebook-om" programu za otkrivanje bezbednosnih propusta. Mali Jani otkriće da može da obriše bilo čiji komentar na "Instagram"- u nije zloupotrebio, već se obratio "Facebook"-u koji je 2012. godine kupio ovu društvenu mrežu, a stekao i znatnu zaradu. Dečakov pristup je bio "do kraja etičan", jer je ukazao na bezbedonosnu rupu i rupa je zakrpljena, a dečak je nagrađen. Predstavnik "Face book"-a za bezbednost je tada izjavio da o nagradi odlučuju na osnovu rizika, a ne inovativnosti ili složenosti otkrića.

Evropsko sedište američke kompanije "Facebook" nalazi se u Irskoj. Posle vođene više mesečne pravne bitke apelacioni Sud u Briselu je odlučio da Komisija za zaštitu podataka nije nadležna za "Facebook", pošto je stacionirana u Dablinu, odnosno da belgijski sudovi nemaju međunarodnu nadležnost nad ovom kompanijom, gde se prikupljaju podaci o korisnicima iz Evrope. Ne tako davno digitalni svet se uzburkao zbog sporazuma „**Sigurna luka**“ („**Safe Harbor**“) koji su 2000. godine SAD potpisale sa EU i koji je bio na snazi 15 godina, a omogućavao je vlastima SAD rutinski pristup podacima o stanovnicima Evrope. Ovaj Sporazum od 6-og oktobra 2015. godine prema odluci Evropskog Suda pravde¹ iz Luksemburga više ne važi, jer ne garantuje dovoljnu zaštitu korisničkih podataka Evropljana. [3]

2. Aktuelni trendovi u poštanskom sektoru i pravnoj regulativi poštanskih usluga u Srbiji

U poslednjih 25 godina veliki broj različitih faktora uticao je na ulogu poštanskog sektora na tržištu komunikacija. Delovanje konkurencije, privatizacija, liberalizacija, razdvajanje operatorske i regulatorske funkcije, tražnja korisnika za boljim i pouzdanijim uslugama, kao i nove tehnologije uverili su poštanske sektore da moraju menjati svoju operativnu i finansijsku strategiju kako bi ostali konkurentni.

Tržište poštanskih usluga u Republici Srbiji je u velikoj meri liberalizovano, pa samim tim su svi poštanski operateri, posebno u oblasti ekspres usluga, prinuđeni da razvijaju konkurentske strategije. Na taj način se konstantno povećava brzina i kvalitet poštanskih usluga, a smanjuje se njihova cena. S druge strane, zbog povećanja

¹ Generalni advokat Evropskog Suda pravde mišljenje je zasnovao na konstatacijama da su Uprava za nacionalnu bezbednost i druge bezbednosne agencije SAD u mogućnosti da pristupaju prenesenim ličnim podacima na "masovan i neselektivan način" što ugrožava pravo na privatnost po članu 7. Povelje o osnovnim pravima EU. Ovo mišljenje je zasnovano i na stavu da građani EU "nemaju odgovarajući pravni lek protiv obrade svojih ličnih podataka prenetih u SAD u druge svrhe osim onih u koje su prvobitno prikupljeni".

konkurencije dolazi i do povećanja broja novih usluga, kao i do rasta investicija u ovaj sektor.

Strategijom razvoja poštanskih usluga u Srbiji za period 2013-2016. godine („Sl. Glasnik RS”, br. 43/13) predviđa se niz aktivnosti kojima će se poboljšati kvalitet poštanskih usluga i efikasnost poštanske mreže (fizičke, elektronske i finansijske), omogućiti održivi razvoj poštanskog sektora i njegove ekonomije, obezbediti univerzalna poštanska usluga koja je prilagođena društvenom, ekonomskom i tehnološkom okruženju i unaprediti rast poštanskog tržišta i usluga. Jedan od strateških ciljeva ove Strategije je i razvoj odgovarajućih standarda i regulative, u oblasti kvaliteta poštanskih usluga, sigurnosti i bezbednosti korisnika i zaposlenih u poštanskoj delatnosti, kao i sigurnosti poštanskih pošiljaka, a u skladu sa direktivama EU i aktima Svetskog poštanskog saveza i drugih relevantnih institucija. [4]

U zemljama EU regulisan je razvoj poštanskog tržišta i definisana dinamika procesa liberalizacije poštanskim direktivama: 97/67/EC o zajedničkim pravilima za razvoj unutrašnjeg tržišta poštanskih usluga Zajednice i poboljšanje kvaliteta usluga², 2002/39/EC kojom se menja Direktiva 97/67/EC u vezi sa daljim otvaranjem konkurencije poštanskih usluga u Zajednici³ i 2008/06/EC kojom se menja Direktiva 97/67/EC u vezi sa punim ostvarivanjem unutrašnjeg tržišta poštanskih usluga Zajednice⁴. Iz njih se zapaža da su glavni ciljevi poštanskih direktiva osiguranje i poboljšanje konkurentnosti poštanskih usluga, sa svrhom osiguranja efikasnih, pouzdanih i kvalitetnih poštanskih usluga svim stanovnicima zemalja EU po pristupačnim cenama, putem odgovarajućeg regulatornog okvira.

Donošenjem brojnih sistemskih zakona koji su harmonizovani sa zakonodavstvom EU unapređuju se domaći pravni i institucionalni okviri različitih oblasti, pri čemu se poštanska regulativa usklađuje sa međunarodnom regulativom, odnosno sa direktivama EU. U ovom kontekstu zakonodavstvo koje reguliše oblast poštanskih usluga je prilagođeno regulativi EU, a u toku su i pripreme za dalje prilagođavanje. Proces harmonizacije se trenutno sprovodi putem izmena i dopuna važećih propisa. Detaljno usklađivanje poštanske regulative sa aktima EU uslediće nakon dobijanja datuma otpočinjanja pregovora, odnosno shodno dinamici pregovora o pristupanju EU.

Prema Ustavu Republike Srbije („Sl. Glasnik RS”, br. 98/06) tajnost pisama i drugih sredstava komuniciranja je nepovrediva. Odstupanja su dozvoljena samo na određeno vreme i na osnovu odluke suda, ako su neophodna radi vođenja krivičnog postupka ili zaštite bezbednosti Republike Srbije, na način predviđen zakonom. [5]

Uređivanje odnosa u oblasti poštanskih usluga u skladu sa **Zakonom o poštanskim uslugama** („Sl. Glasnik RS”, br. 18/05, 30/10, 62/14) zasniva se na načelu nepovredivosti poštanskih pošiljaka i tajnosti podataka (videti: član 4. Zakona). Poštanski operatori su dužni da pri obavljanju poštanskih usluga postupaju u skladu sa svojim

² Directive 97/67/EC of the European Parliament and of the Council of 15 December 1997 on common rules for the development of the internal market of Community postal services and the improvement of quality of service, OJ L 15, 21.1.1998, p. 14–25.

³ Directive 2002/39/EC of the European Parliament and of the Council of 10 June 2002 amending Directive 97/67/EC with regard to the further opening to competition of Community postal services, OJ L 176, 5.7.2002, p. 21–25.

⁴ Directive 2008/6/EC of the European Parliament and of the Council of 20 February 2008 amending Directive 97/67/EC with regard to the full accomplishment of the internal market of Community postal services, Official Journal of the European Union L 52, 27.2.2008, p. 3-20.

posebnim uslovima, obezbede nepovredivost poštanskih pošiljaka i tajnost podataka. Svi davaoci poštanskih usluga i njihovi zaposleni dužni su da čuvaju tajnost, a ova obaveza ostaje i u slučaju prestanka njihovog radnog odnosa kod davaoca poštanskih usluga. Načelo nepovredivosti tajnosti poštanskih pošiljaka može se narušiti samo u slučajevima i pod uslovima određenim zakonom (član 6. Zakona).

Ako ne postupa u skladu sa svojim posebnim uslovima, ne obezbedi nepovredivost poštanskih pošiljaka i tajnost podataka, javni odnosno drugi poštanski operator ili drugo pravno lice će se kazniti za prekršaj novčanom kaznom od 200.000 do 1.000.000 dinara, preduzetnik novčanom kaznom od 100.000 do 500.000 dinara, a fizičko lice novčanom kaznom od 10.000 do 50.000 dinara (videti: član 97, 98 i 99. Zakona). [6]

Povredu tajnosti pisma i drugih pošiljki reguliše i sankcioniše **Krivični zakonik Republike Srbije** („Sl. Glasnik RS”, br. 85/05, 88/05, 107/05, 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14). Prema članu 142. ovog Zakona ko neovlašćeno otvori tuđe pismo, telegram ili kakvo drugo zatvoreno pismeno ili pošiljku ili na drugi način povredi njihovu tajnost ili ko neovlašćeno zadrži, prikrije, uništi ili drugom preda tuđe pismo, telegram ili drugu pošiljku ili ko povredi tajnost elektronske pošte ili drugog sredstva za telekomunikaciju, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do dve godine. Istom kaznom kazniće se i ko saopšti drugom sadržinu koju je saznao povredom tajnosti tuđeg pisma, telegrama ili kakvog drugog zatvorenog pismena ili pošiljke ili se tom sadržinom posluži. Ako ova dela učini službeno lice u vršenju službe, kazniće se zatvorom od šest meseci do tri godine. [7]

Sve države članice EU su do kraja 2012. godine otvorile svoja tržišta. Potpuna liberalizacija mogla bi doneti gubitak određenih graničnih delova tržišta zbog pojave novih učesnika, kao i sporo, ali permanentno smanjenje korespondencije. U tom slučaju najveći broj poštanskih operatera mogao bi da nadoknadi gubitke prihoda povećanjem produktivnosti i razvojem usluga sa dodatnom vrednošću, što bi rezultiralo održavanjem profitabilnosti na današnjem nivou.

Razvojem novih informacionih i komunikacionih tehnologija supstitucija poštanskih usluga, zapravo, postaje sve lakša, a samim tim i sve veća. Finansijska kriza i sve veća potreba za ekološki odgovornim ponašanjem svih poštanskih kompanija u svetu, samo je još više povećala upotrebu elektronske komunikacije, što je za posledicu imalo dodatno smanjenje tražnje za poštanskim uslugama.

3. Ugroženost i zaštita podataka o ličnosti

U savremenim uslovima pravo na zaštitu podataka o ličnosti, kao deo prava na privatnost je sve ugroženije. Prema **Strategiji zaštite podataka o ličnosti** („Sl. Glasnik RS”, br. 58/10) u Republici Srbiji obrada i zaštita podataka o ličnosti moraju biti zasnovani na: - načelu zakonitosti i poštene obrade podataka; - načelu srazmernosti; - načelu tačnosti podataka; - načelu zaštite podataka; - načelu poverenja u obradu podataka; - načelu zabrane obrade posebno osetljivih podataka; - pravu na informaciju; - pravu na pristup podacima; - pravu na sudsku zaštitu lica čiji se podaci obrađuju i pravu na odštetu; - sankcijama zbog nedozvoljene obrade podataka; - formiranju nezavisnog nadzornog organa. [8]

Ustav Republike Srbije garantuje zaštitu podataka o ličnosti propisujući da je zabranjena i kažnjiva upotreba podataka o ličnosti izvan svrhe za koju su prikupljeni, u

skladu sa zakonom, osim za potrebe vođenja krivičnog postupka ili zaštite bezbednosti Republike Srbije, na način predviđen zakonom. (Videti: član 42.) Ustavom se posebno zabranjuju radnje usmerene protiv privatnosti potrošača, a na zaštitu privatnosti se može pozvati i prilikom isključenja javnosti tokom postupka koji se vodi pred sudom. (Videti članove 90. i 32.) Navedena ustavna odredba sadrži standarde zaštite podataka o ličnosti koje imaju i države članice EU. [5]

“Pravo da se bude ostavljen na miru” podrazumeva čuvanje tajnosti nećijih podataka, osim, ukoliko postoji jasna potreba da se ovi podaci otkriju. Ovo pitanje zahteva oprezan pristup u mnogim oblastima (posebno u oblasti zdravlja i finansija, ali i prilikom korišćenja Interneta). Riley T. je ponudio predloge za zaštitu prava čoveka da bude ostavljen na miru [1]. Ovi predlozi su:

- interna upotreba informacione tehnologije, razvoj personalne politike, koja će štiti prava zaposlenih na privatnost, nasuprot pravu javnosti da sazna;
- donošenje zakona i vođenje politike koja će razjasniti pravo pristupa svake pojedine organizacije određenim informacijama o pojedincima;
- obezbeđenje mehanizama za uklanjanje ili izmenu netačne ili zastarele informacije i
- prihvatanje nove tehnologije, izgradnja sistema zaštite privatnosti odmah, a ne pošto se problem pojavi. [9]

Značajan korak u oblasti zaštite podataka o ličnosti načinjen je donošenjem **Zakona o zaštiti podataka o ličnosti**, 23. oktobra 2008. godine. Ovaj zakon predstavlja opšti zakonski okvir koji reguliše prikupljanje, obradu i prenošenje podataka o ličnosti. Republika Srbija je jedna od retkih zemalja u kojoj, sve do pred kraj 2008. godine, nije postojao zakon kojim je na sistemski način uređena zaštita podataka o ličnosti. Skupština Savezne Republike Jugoslavije 1992. godine, potvrdila je Konvenciju Saveta Evrope o zaštiti lica u odnosu na automatsku obradu ličnih podataka koja je tako postala sastavni deo našeg unutrašnjeg pravnog poretka. U Saveznoj Republici Jugoslaviji ova oblast je bila uređena **Zakonom o zaštiti podataka o ličnosti** ("Službeni list SRJ", br. 24/98 i 26/98), koji je usklađen sa pomenutom Konvencijom Saveta Evrope, ali sa druge strane nije usklađen sa Direktivom Evropskog parlamenta i Saveta 95/46/EZ o zaštiti građana u vezi sa obradom podataka o ličnosti i o slobodnom kretanju takvih podataka, pa je ovaj zakon, sa stanovišta novih evropskih standarda, bio dobrim delom prevaziđen. Navedeni zakon bio je ograničen uglavnom na materiju zaštite podataka o ličnosti, ali nije uređio prikupljanje, obradu ili korišćenje podataka o ličnosti, što je trebalo da bude uređeno posebnim zakonima koji nikada nisu doneti. [10]

Ustavom Republike Srbije (u članu 42.) garantovana je zaštita podataka o ličnosti, a da bi se ona mogla efikasno obezbediti, bilo je neophodno doneti novi zakon, koji bi na savremeni način, u skladu sa važećim standardima Evropske unije, obezbedio efikasnu zaštitu ličnih podataka. **Zakon o zaštiti podataka o ličnosti** („Sl. Glasnik RS”, br. 97/08, 104/09, 68/12, 107/12) uređuje i obradu ličnih podataka sa pristankom ili bez pristanka lica na koje se podaci odnose. Obrada bez pristanka dozvoljena je samo u cilju ostvarivanja ili zaštite životno važnog interesa lica, u svrhu izvršenja obaveza određenih zakonom i u drugim slučajevima koji su isključivo propisani zakonom. Državni organ može da obrađuje podatke bez pristanka ako je to potrebno radi ostvarivanja interesa bezbednosti, vođenja krivičnog postupka, zaštite ekonomskih interesa države, prava i sloboda i drugog javnog interesa. Obrada podataka o ličnosti na određenoj teritoriji moguća je samo ukoliko je to utvrđeno u važećim zakonima ili uz pismenu saglasnost

lica na koje se podaci odnose, npr. ugovorom ili posebno slobodno izraženom voljom, dok nije moguća ukoliko za to ne postoji osnov u propisima, odnosno ne postoji saglasnost lica na koga se podaci o ličnosti odnose. Cilj **Zakona o zaštiti podataka o ličnosti** („Sl. Glasnik RS”, br. 97/08, 104/09, 68/12, 107/12) je da, u vezi sa obradom podataka o ličnosti, svakom fizičkom licu obezbedi ostvarivanje i zaštitu prava na privatnost i ostalih prava i sloboda. (Videti: član 2. Zakona). Ovim zakonom uređuju se uslovi za prikupljanje i obradu podataka o ličnosti, prava lica i zaštita prava lica čiji se podaci prikupljaju i obrađuju, ograničenja zaštite podataka o ličnosti, postupak pred nadležnim organom za zaštitu podataka o ličnosti, obezbeđenje podataka, evidencija, iznošenje podataka iz Republike Srbije i nadzor nad izvršavanjem ovog zakona. Zaštita podataka o ličnosti obezbeđuje se svakom fizičkom licu, bez obzira na državljanstvo i prebivalište, rasu, godine života, pol, jezik, veroispovest, političko i drugo uverenje, nacionalnu pripadnost, socijalno poreklo i status, imovinsko stanje, rođenje, obrazovanje, društveni položaj ili druga lična svojstva, dok poslove zaštite podataka o ličnosti obavlja Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti kao samostalan državni organ, nezavisan u vršenju svoje nadležnosti. [11]

Zaštita podataka o ličnosti zahteva prilagođavanje informacionih tehnologija da bi se podaci o ličnosti obrađivali na zakonit način. Takođe, treba izgraditi svest svakog lica da nema neograničenog pristupa podacima, da je pristup dozvoljen samo na osnovu izričitih ovlašćenja za vođenje određenih upravnih, sudskih ili drugih postupaka.

Zakonom o elektronskim komunikacijama („Sl. Glasnik RS”, br. 44/10, 60/13, 62/14) proklamovano je da se ciljevi i načela regulisanja odnosa u oblasti elektronskih komunikacija zasnivaju na obezbeđivanju visokog nivoa zaštite podataka o ličnosti i privatnosti korisnika, a u skladu sa Zakonom o zaštiti podataka o ličnosti i drugim zakonima (videti: član 3. Zakona). Ipak, član 128. ovog zakona bavi se detaljno obavezom zadržavanja podataka predviđajući da je operator dužan da zadrži podatke o elektronskim komunikacijama i da pristup zadržanim podacima nije dopušten bez pristanka korisnika, osim na određeno vreme i na osnovu odluke suda, ako je to neophodno radi vođenja krivičnog postupka ili zaštite bezbednosti Republike Srbije, na način predviđen zakonom. Ova obaveza operatora (u skladu sa članom 129. Zakona) odnosi se na podatke potrebne za: 1) praćenje i utvrđivanje izvora komunikacije; 2) utvrđivanje odredišta komunikacije; 3) utvrđivanje početka, trajanja i završetka komunikacije; 4) utvrđivanje vrste komunikacije; 5) identifikaciju terminalne opreme korisnika; 6) utvrđivanje lokacije mobilne terminalne opreme korisnika. Obaveza zadržavanja navedenih podataka obuhvata i podatke o uspostavljenim pozivima koji nisu odgovoreni, ali ne obuhvata podatke o pozivima čije uspostavljanje nije uspelo. Pri tome zabranjeno je zadržavanje podataka koji otkrivaju sadržaj komunikacije. Stav 4. ovog člana koji je predviđao da Ministarstvo, po pribavljenom mišljenju ministarstva nadležnog za poslove pravosuđa, ministarstva nadležnog za unutrašnje poslove, ministarstva nadležnog za poslove odbrane, Bezbednosno-informativne agencije i organa nadležnog za zaštitu podataka o ličnosti, bliže propisuje zahteve u vezi sa zadržavanjem podataka prestao je da važi nakon što je Odlukom Ustavnog suda IUZ-1245/2010 („Sl. Glasnik RS”, br. 60/13) utvrđeno da stav 4. člana 129. Zakona o elektronskim komunikacijama („Sl. Glasnik RS”, broj 44/10), nije u saglasnosti sa Ustavom i da prestaje da važi danom objavljivanja te odluke u „Službenom glasniku RS”, tj. 10. jula 2013. godine. [12]

Neki drugi zakoni i propisi u Republici Srbiji takođe uređuju oblast zaštite podataka o ličnosti kao naprimer, propisi koji uređuju: bankarski sektor, sektor penzijsko-invalidskog i zdravstvenog osiguranja, zaštitu zdravlja, sektor bezbednosti, sektor telekomunikacija, sektor obrazovanja, sektor radnih odnosa, slobodan pristup informacijama od javnog značaja, oglašavanje i reklamiranje, arhivsku građu, tržište hartija od vrednosti i dr.

Postoje, takođe, veoma važne oblasti u kojima još uvek nisu doneti odgovarajući propisi kojima se uređuje pitanje obrade podataka o ličnosti koje je veoma zastupljeno u tim oblastima, kao što su npr. marketing, video nadzor. Neophodno je stvoriti potrebne normativne, ali i sve druge pretpostavke da bi se preventivno ali i na drugi način sprečilo ugrožavanje tog prava, zagarantovanog međunarodnim sporazumima i nacionalnim zakonodavstvom. Uslov za zaštitu podataka o ličnosti u Republici Srbiji, kao važnog segmenta prava na privatnost, u skladu sa pravilima EU iz oblasti zaštite podataka o ličnosti, jeste da nacionalno zakonodavstvo bude u potpunosti usklađeno sa odredbama Direktive 95/46/EZ Evropskog parlamenta i Saveta, o zaštiti građana u vezi sa obradom ličnih podataka i slobodnom kretanju tih podataka od 24. oktobra 1995. godine.

Ova materija detaljno je uređena u nekoliko međunarodnih pravnih akata, koje Republika Srbija, zbog pridruživanja EU, treba da implementira u svoj pravni sistem.

Zakonom o potvrđivanju Konvencije o zaštiti lica u odnosu na automatsku obradu ličnih podataka („Sl. List SRJ - Međunarodni ugovori”, br. 1/92, „Sl. List SCG - Međunarodni ugovori”, br. 11/05, „Sl. Glasnik RS”, br. 98/08, „Sl. Glasnik RS - Međunarodni ugovori”, br. 12/10) potvrđuje se Konvencija o zaštiti lica u odnosu na automatsku obradu ličnih podataka, usvojena 28. januara 1991. godine u Strazburu. Republika Srbija ratifikovala je i amandmane na Konvenciju kojima se omogućava pristupanje Evropskim zajednicama 2005. godine, u oktobru 2008. godine usvojen je Zakon o potvrđivanju Dodatnog protokola uz Konvenciju o zaštiti lica u odnosu na automatsku obradu ličnih podataka, u vezi sa nadzornim organima i prekograničnim protokom podataka („Sl. Glasnik RS”, br. 98/08) sačinjenog u Strazburu 2001. godine, a Zakon o izmenama Zakona o potvrđivanju ove Konvencije donet je 2010. godine. U smislu člana 3. stav 2. pod (a) Konvencije, ova konvencija neće se primenjivati na obradu: 1) podataka koji su dostupni svakome i objavljeni u javnim glasilima i publikacijama ili pristupačni u arhivama, muzejima i drugim sličnim organizacijama; 2) podataka koji se obrađuju za porodične i druge lične potrebe i nisu dostupni trećim licima; 3) podataka koji se o članovima političkih stranaka, udruženja, sindikata, kao i drugih oblika udruživanja obrađuju od strane tih organizacija, pod uslovom da član da pismenu izjavu da određene odredbe ovog zakona ne važe za obradu podataka o njemu za određeno vreme, ali ne duže od vremena trajanja njegovog članstva; 4) podataka koje je lice, sposobno da se samo stara o svojim interesima, objavilo o sebi. Ova konvencija primenjuje se na obradu ličnih podataka sadržanih u zbirci podataka koja se ne vodi automatizovano.[13]

Zakonom o potvrđivanju Konvencije o visokotehnoškom kriminalu („Sl. Glasnik RS”, br. 19/09) potvrđuje se Konvencija o visokotehnoškom kriminalu, sačinjena 23. novembra 2001. godine u Budimpešti. [14]

Svaka Strana ugovornica treba da usvoji zakonodavne i druge mere, neophodne da bi svoje nadležne organe ovlastila da mogu da naredi ili na sličan način postignu hitnu zaštitu određenih računarskih podataka, uključujući tu i podatke o saobraćaju koji su sačuvani preko računarskog sistema, a posebno u slučaju kada ima osnova da se veruje da

su računarski podaci naročito podložni gubitku ili izmeni. (član 16.) To znači da bi svoje nadležne organe ovlastila da mogu da naredi: a) licu na svojoj teritoriji, da preda određene računarske podatke koje poseduje ili kontroliše, a koji su sačuvani u računarskom sistemu ili na medijumu za čuvanje računarskih podataka; i b) davaocu usluga koji svoje usluge pruža na teritoriji strane ugovornice, da preda podatke o pretplatniku⁵ koji se odnose na usluge koje taj davalac usluga poseduje ili kontroliše. (član 18.)

Svaka Strana ugovornica treba da usvoji zakonodavne i druge mere, neophodne da bi svoje nadležne organe ovlastila, da na svojoj teritoriji pretraže ili na sličan način pristupe: računarskom sistemu ili njegovom delu i u njemu sačuvanim računarskim podacima; i medijumu za čuvanje računarskih podataka na kome računarski podaci mogu da se sačuvaju. Te mere uključuju ovlašćenja da: - zaplene ili na sličan način obezbede računarski sistem ili njegov deo ili medijum za čuvanje računarskih podataka; - naprave i zadrže kopije tih računarskih podataka; - održe celovitost bitnih sačuvanih računarskih podataka; i - učine računarske podatke nedostupnim ili ih uklone iz računarskog sistema kojem je pristupljeno. (član 19).

Otkrivanje podataka o saobraćaju koji se odnose na određenu komunikaciju, kada zamoljena Strana otkrije da je davalac usluga u drugoj državi umešan u prenos takve komunikacije, a zamoljena Strana treba hitno da otkrije drugoj Strani ugovornici količinu podataka o saobraćaju koja je dovoljna za identifikaciju davaoca usluge i putanje kojom je saobraćaj izvršen, može da se odbije samo: ako se zahtev odnosi na delo koje zamoljena Strana smatra političkim deliktom ili delom koje je povezano sa političkim deliktom, ili ako zamoljena Strana smatra da izvršenje zahteva verovatno može da ugrozi njen suverenitet, bezbednost, javni poredak ili druge bitne interese. (videti: član 30. Konvencije). [14]

Očekivanja korisnika i njihove potrebe zadovoljiće se razvojem novih tehnologija i većom i raznovrsnijom ponudom novih usluga. Poštanska mreža zbog svoje dostupnosti i jedinstvenosti otvara nove mogućnosti za zadovoljenje potreba korisnika usluga na komunikacionom tržištu, čime poštanski sektor postaje značajan činilac za razvoj informacionog društva. Razvoj tehnologije, pre svega informacionih i komunikacionih tehnologija, značajno utiče na poštanski sektor, s tim da iskustva poštanskih operatora u velikom broju zemalja ukazuju da kroz saradnju sa državnim institucijama i međunarodnim organizacijama, kao i kroz uvođenje usluga nove generacije, operatori mogu uspešno poslovati i u uslovima digitalne ere. Imajući u vidu razvoj informacionog društva u Republici Srbiji, kao i trenutnu razvijenost savremenih elektronskih usluga u poštanskom sektoru može se očekivati dalje širenje asortimana i kvaliteta usluga, kao i bolja iskorišćenost kapaciteta i mreže.

⁵ U smislu ovog člana, izraz "podaci o pretplatniku" označava svaki podatak sadržan u obliku računarskog podatka ili u bilo kom drugom obliku, koje poseduje davalac usluga i koji se odnose na pretplatnika tih usluga, osim podataka o saobraćaju ili podataka iz sadržaja koji se prenosi, na osnovu kojih može da se ustanovi:

- a) vrsta korišćene komunikacijske usluge, tehnički detalji i vremenski period korišćenja usluge;
- b) identitet pretplatnika, poštanska adresa ili geografsko određište, broj telefona i ostali brojevi pristupa, podaci o računima i plaćanjima, dostupni na osnovu ugovora ili sporazuma o korišćenju usluge;
- v) svaka druga informacija o mestu postavljanja komunikacione opreme, dostupne na osnovu ugovora ili sporazuma o korišćenju usluge.

4. Zaključak

Poštanski sektor ostaje jedan od osnovnih i nezamenljivih činilaca nacionalne ekonomije i daljeg privrednog i društvenog razvoja Republike Srbije. Unapređenje kvaliteta poštanskih usluga, kao jedan od ciljeva zakonodavne reforme, podrazumeva spremnost da se odgovori zahtevima i očekivanjima korisnika i stvore uslovi za razvoj konkurencije.

Pitanju zaštite privatnosti danas se posvećuje više pažnje nego ranije. Sa ciljem da zaštiti privatnost lica, u vezi sa obradom podataka o ličnosti nastao je i Zakon o zaštiti podataka o ličnosti („Sl. glasnik RS“, br. 97/08, 104/09, 68/12, 107/12). Automatska obrada ličnih podataka, a posebno porast razmene ličnih podataka preko državnih granica stvorili su potrebu da se obezbedi delotvorna zaštita ljudskih prava i osnovnih sloboda, a naročito prava na privatnost.

Oko 350.000 subjekata javnog i privatnog sektora bave se obradom podataka o ličnosti. Većina tih subjekata, ima po nekoliko zbirki ili baza podataka o ličnosti i ukupan broj evidencija se procenjuje na preko milion. Ove evidencije obuhvataju evidencije državnih organa, ustanova penzijskog i zdravstvenog osiguranja, obrazovanja, socijalne zaštite, bankarskog sistema, komunalnih službi, udruženja građana, kao i obradu podataka putem video nadzora na javnim mestima, poslovnim i stambenim objektima i dr. Za mnoge od tih obrada podataka ne postoji izričit zakonski osnov, odnosno saglasnost lica ili zakonom nije uređena svrha i obim podataka koji se obrađuju, trajanje i dr, a u mnogim od ovih slučajeva se radi o obradi naročito osetljivih podataka, kao što su podaci o lečenju i socijalnom statusu.

„Pošta Srbije“ su najuspešnije javno preduzeće u 2015-oj godini, koje je tržišno pozicionirano sa konkurencijom u svim segmentima svojih usluga, počev od osnovne delatnosti, preko finansijskih usluga, informacionih tehnologija i ostalih. Za 15 000 zaposlenih „Pošta Srbije“ svake godine ostvaruje sve veću dobit. I dok se informatička pismenost stalno unapređuje u odnosu na savremene potrebe, ipak, u Srbiji zaostajemo u sredstvima za istraživanja i razvoj.

Literatura

- [1] Tomić N, Petrović D, Društveno umrežavanje i zaštita privatnosti korisnika Interneta, Postel 2009, XXVII Simpozijum o novim tehnologijama u poštanskom i telekomunikacionom saobraćaju, Zbornik radova, decembar 2009, strana 95-104.
- [2] Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, Rim, 1950.
- [3] Donnees personnelles: l' après – Safe Harbor, “Le Monde“ 8.10. 2015, p. 8.
- [4] Strategija razvoja poštanskih usluga u Srbiji za period 2013-2016. godine („Službeni Glasnik RS“, br. 43/13)
- [5] Ustav Republike Srbije („Sl. Glasnik RS“, br. 98/06).
- [6] Zakon o poštanskim uslugama („Sl. Glasnik RS“, br. 18/05, 30/10, 62/14).
- [7] Krivični zakonik Republike Srbije („Sl. glasnik RS“, br. 85/05, 88/05, 107/05, 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14).
- [8] Strategija zaštite podataka o ličnosti („Službeni Glasnik RS“, br. 58/10).
- [9] Riley T, Privacy in the digital age, Washington, 1997.
- [10] Zakon o zaštiti podataka o ličnosti („Službeni list SRJ“, br. 24/98 i 26/98)

- [11] Zakon o zaštiti podataka o ličnosti („Sl. glasnik RS“, br. 97/08, 104/09, 68/12, 107/12).
- [12] Zakon o elektronskim komunikacijama („Sl. Glasnik RS“, br. 44/10, 60/13, 62/14).
- [13] Zakon o potvrđivanju Konvencije o zaštiti lica u odnosu na automatsku obradu ličnih podataka („Sl. List SRJ - Međunarodni ugovori“, br. 1/92, „Sl. List SCG - Međunarodni ugovori“, br. 11/05, „Sl. Glasnik RS“, br. 98/08, „Sl. Glasnik RS - Međunarodni ugovori“, br. 12/10).
- [14] Zakon o potvrđivanju Konvencije o visokotehnološkom kriminalu („Sl. Glasnik RS“, br. 19/09).

Abstract: *According to the Constitution of the Republic of Serbia secrecy of correspondence and other means of communication is inviolable. Deviations are permitted only for a limited time and on the basis of the court decision, if necessary to conduct criminal proceedings or protect safety of the Republic of Serbia, as provided by law. Violation of the secrecy of letters and other pieces of mail is regulated and sanctioned by the Criminal Code of the Republic of Serbia. Today more attention than before is devoted to the issue of privacy protection. In order to protect the privacy of persons, in connection with the processing of personal data the Law on Personal Data Protection was created. Automatic processing of personal data, especially the increase in the exchange of personal data across national borders created the need to ensure the effective protection of human rights and fundamental freedoms, especially the right to privacy.*

Keywords: *privacy protection, personal data, secrecy, sanctions.*

PRIVACY PROTECTION IN THE PROVISION OF POSTAL AND OTHER SERVICES

Nataša Tomić - Petrović, Ljubica Petrović